

Okul Öncesi Kaynaştırma Uygulamalarında Akranlara Yönelik Algının Resim Analizi Tekniği ile Belirlenmesi* **

Determining Peer Perception in Preschool Inclusion Practices with Picture Analysis Technique

Serap GÜLER¹, Ayşe Tuba CEYHUN²

¹Özel Güneşli Doğa Koleji, Çocuk Gelişimi Uzmanı e-posta: serapdemiiir@gmail.com

²Biruni Üniversitesi, Özel Eğitim Öğretmenliği Bölümü, e-posta:
aceyhun@biruni.edu.tr

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/ Research Article

Makalenin Geliş Tarihi: 19.04.2024

Yayına Kabul Tarihi: 09.09.2024

ÖZ

Bu araştırmanın amacı; kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıfında bulunan tipik gelişim gösteren 54-69 aylık çocukların özel gereksinimi olan akranlarına yönelik algılarını resim analizi yoluyla tespit etmektir. Nitel bir araştırma olan bu çalışma, İstanbul ilinde kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıflarda, toplam 11 sınıf ve 110 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırmanın verileri resim analizi ve resimler hakkında yapılan kısa görüşmelerin analizi olarak iki aşamalı süreçte elde edilmiştir. Araştırma veri toplama sürecinde okul öncesi sınıflarda araştırmacı ve sınıf öğretimi gözetiminde resim etkinliği planlanmış ve resim konusu ile ilgili yapılandırılmış bir senaryo ile özel gereksinimli öğrencinin etiketlenmeden tema olarak seçilmesi sağlanmıştır. Resim etkinliği sonunda tipik gelişim gösteren çocuklara yaptıkları resimlerle ilgili betimleyici sorular sorulmuştur. Araştırmada tipik gelişim gösteren çocukların özel gereksinimli akranlarına yönelik algıları, 6 ana tema ve bu temalara ilişkin oluşturulan 22 alt tema altında incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, özel gereksinimli çocukların tipik gelişim gösteren çocukların resimlerinde genellikle tek başına çizdikleri tespit edilmiştir. Tipik gelişim gösteren çocukların büyük kısmı özel gereksinimli akranlarına ait figürlerde boyut, baş ve beden oranı, kollar ve eller, bacaklar ve ayakların olduğundan farklı çizmiştir. Araştırmada aynı zamanda tipik

***Alıntı:** Güler S., Ceyhun, A. T. (2024). Okul öncesi kaynaştırma uygulamalarında akranlara yönelik algının resim analizi tekniği ile belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(3), 2353-2388.

**Bu makale birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

gelişim gösteren çocukların yaptıkları resimlere ilişkin yapılan görüşmelerde özel gereksinimli akranlarını oyunlara dâhil etmeye çalıştıkları, mutlu etmeye çalıştıkları, günlük yaşam ve öz bakım becerilerinde yardım ettikleri görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Kaynaştırma Uygulamaları, Okul Öncesi Kaynaştırma, Resim Analizi, Sosyal Uyum, Özel Gereksinimli Çocuk

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the perceptions of typically developing 54-69-month-old children towards their peers with special needs in an inclusive preschool class through picture analysis. This study, which is a qualitative research, was conducted with a total of 11 classes and 110 students in preschool classrooms with inclusive practices in Istanbul. The data of the study were obtained in a two-stage process: picture analysis and analysis of short interviews about the pictures. During the data collection process of the research, a painting activity was planned in preschool classes under the supervision of the researcher and the classroom teacher, and a structured scenario related to the subject of the painting was used to select the student with special needs as the theme without labeling. At the end of the painting activity, children with typical development were asked descriptive questions about their paintings. In the study, the perceptions of typically developing children towards their peers with special needs were analyzed under 6 main themes and 22 sub-themes related to these themes. According to the results of the study, it was determined that children with special needs were usually drawn alone in the drawings of typically developing children. Most of the typically developing children drew the size, head and body ratio, arms and hands, legs and feet differently than their peers with special needs. In the study, it was also observed that typically developing children tried to include their peers with special needs in games, tried to make them happy, and helped them with daily life and self-care skills.

Keywords: Inclusion practices, Preschool Inclusion, Picture Analysis, Social Adaptation, Children with special needs

GİRİŞ

Eğitimin her kademesinde tipik gelişim gösteren çocuklar ile özel gereksinimi olan çocukların birlikte eğitim almalarının, çocuklara çeşitli yararlar sağladığı bilinmektedir (Bricker, 1995). Özel gereksinimi olan çocuklarla tipik gelişim gösteren çocukların aynı ortamda eğitim görmelerini imkân sağlayan kaynaştırma uygulaması birçok ülkede yasa ve yönetmenliklere bağlı olarak uygulanmaktadır (Kargın, 2004; Kırcaali-İftar, 1998). Özel gereksinimi olan çocukların kaynaştırma uygulamasından en fazla fayda sağladığı dönem olarak 'okul öncesi dönem' olduğu ifade edilmektedir (Batu, 2015). Okul öncesi dönemde uygulanan başarılı bir kaynaştırma uygulaması ile, özel gereksinimli çocuklara yönelik etiketlemelerin ve olumsuz tutumların azaldığı, sosyal kabul düzeylerinin arttığı,

akranlar arasında kurulan olumlu ilişkilerin toplum içerisinde yaşama ve çevreye uyumunu kolaylaştırmada temel oluşturduğu ve özel gereksinimi olan çocuğun gözlem yaparak yeni beceriler kazanmasına olanak sağlandığı belirtilmektedir (Acarlar, 2016; Batu, 2004; Kargın, 2004; Kırcaali-İftar, 1998). Bununla birlikte okul öncesi eğitimde kaynaştırma ile ilgili yapılan araştırmalarda, özel gereksinimi olan çocukların sınıf ortamında bulunan tipik gelişim gösteren çocuklar tarafından tam anlamıyla kabul edilmedikleri görülmektedir (Cohen & Mendez, 2009; Çulhaoğlu-İmrak ve Sığırtmaç, 2011; Denham & Bassett, 2018; Kabasakal ve diğerleri, 2008; Karadağ ve diğerleri, 2014). Söz konusu araştırmalarda, tipik gelişim gösteren çocukların, özel gereksinimi olan çocuğa karşı olumsuz tutum sergileyebildikleri, özel gereksinimi olan çocukların daha az arkadaşlık kurdukları, sosyal etkileşim düzeylerinin düşük olduğu ve sınıf veya okul ortamlarında özel gereksinimli çocukların genelde yalnız kaldıkları belirtilmektedir. Ayrıca özel gereksinimi olan çocukların, tipik gelişim gösteren çocuklara oranla daha az oyun arkadaşı olarak seçildikleri vurgulanmaktadır (Tufan ve Swadener, 2016). Hatta bazı araştırmalarda kaynaştırma öğrencilerinin, tipik gelişim gösteren akranları tarafından dışlandığını, fiziksel ve sözel olarak zorbalıklara maruz kaldığı ifade edilmektedir (Akbalık ve Karaduman, 2007; Martlew ve Hodson, 1991; Pivik, McComas ve Laflamme, 2002). Okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitiminin, özel gereksinimi olan çocuklar ve tipik gelişim gösteren çocuklara önemli katkılarına rağmen kaynaştırma uygulamalarının başarıya ulaşmasında çeşitli sorunlar yaşandığı bilinmektedir (Korkmaz, 2021). Bu sorunların başında yer alan tipik gelişim gösteren çocukların, kaynaştırma öğrencisine yönelik olumsuz tutumları (Cohen ve Mendez, 2009; Çulhaoğlu-İmrak, 2009; Denham ve Bassett, 2018; Karadağ ve diğerleri, 2014) özel gereksinimi olan çocuğun oyunlarına dahil etmek istememeleri ve yetersizliğine ilişkin etiketlemeler yapmaları şeklinde ortaya çıkmaktadır (Çulhaoğlu-İmrak ve Sığırtmaç, 2011; Doğaroğlu ve Bapoğlu-Dümenci, 2015). Yasal bir dayanağı olsa da kaynaştırma eğitiminin yalnızca tipik gelişim gösteren çocuklar ile özel gereksinimi olan çocukların bir arada bulunduğu fiziksel ortamda eğitimin sürdürülmesi olarak değerlendirilmemesi ayrıca çocukların sosyalleşmelerini sağlayan bir ortam olduğunun vurgulanması gerektiği belirtilmektedir (Karadağ ve diğerleri, 2014). Bu bağlamda, özel gereksinimi olan

çocuğun, tipik gelişim gösteren çocuklarla birlikte eğitim aldıkları sınıfa yönelik aidiyet hissetmeleri ve olabildiğince yapılan tüm aktivelere birlikte katılım göstermelerinin önemli olduğu belirtilmektedir (Sarı ve Pürsün, 2019).

Çocukların gelişiminin hızlı ve kritik olduğu dönemi kapsayan ve eğitimin ilk adımı olarak görülen olan okul öncesi dönemde başarılı kaynaştırma uygulamalarının tüm çocuklar açısından olumlu etkileri olduğu ve sosyal duygusal gelişime önemli katkı sağladığı kabul edilmektedir (Akkaya ve Güçlü, 2018; Kırcaali-İftar, 1998). Bu bağlamda kaynaştırma sınıfında tipik gelişim gösteren akranların tutumları ve özel gereksinimi olan çocuğa yönelik algılarının önemli olduğu düşünülmektedir.

Bilişsel gelişimin, fiziksel gelişimin, dil gelişiminin ve sosyal-duygusal gelişimin kısaca tüm gelişim alanlarında çocuğun kritik dönem olan okul öncesi dönemde çocukların kendi duygu ve düşüncelerini kimi zamanlarda sözel olarak ifade etmekle zorlanabildikleri (Dağlıoğlu ve Deniz, 2011; Zee ve diğerleri, 2020) göz önüne alındığında, özel gereksinimi olan akranlarına yönelik algılarının resim aracılığıyla aktarabilecek olmaları bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Bilindiği üzere çocuklar için resim, iç dünyalarını yansıtan ve ihtiyaçlarını, isteklerini, duygularını ifade etmelerine olanak sağlayan bir araç olarak kabul edilmektedir. Öyle ki çocuklar çizdikleri resimler aracılığıyla kendi dünyalarına yönelik bilgiler vermekle birlikte iletişimde oldukları akranları ve yetişkin kişiler ile kurdukları ilişkileri resimlerinde yansıtmaktadırlar (Batı, 2012; Malchiodi, 2013; Metin ve Aral, 2012). Çocukların çizdikleri resimler ile algılarının anlaşılmasına yönelik uzmanların yorumlarının, eğitimler adına yol gösterici bir nitelik taşıdığı belirtilmektedir (Arıcı Tüzün, 2006; Şenocak, 2021; Yavuzer, 1992). Bu bağlamda, okul öncesi kaynaştırma uygulamasının yapıldığı sınıflarda yer alan tipik gelişim gösteren çocukların, özel gereksinimi olan akranlarına yönelik algılarının resim aracılığıyla incelenmesinin; duygu ve düşüncelerinin açığa çıkması ve anlaşılmasında önemli bir anlatım yolu olduğu düşünülmektedir. Ayrıca alanyazında kaynaştırma uygulamalarında tipik gelişim gösteren çocukların görüşlerine yer veren araştırmaların sınırlılığı göz önüne alındığında

araştırmanın alanyazına farklı bakış açısı sunacağı düşünülmektedir. Bu düşünceyle planlanan araştırmanın temel amacı; kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıfta eğitim görmekte olan 54-69 ay aralığında bulunan tipik gelişim gösteren çocukların özel gereksinimi olan akranlarına yönelik algılarını resim analizi yoluyla tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıfta yer alan tipik gelişim gösteren çocukların yapmış oldukları resimlerde özel gereksinimli akranlarına yönelik çizimlerin ortak özellikleri nelerdir?
2. Kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıfta yer alan tipik gelişim gösteren çocukların yapmış oldukları resimlerle ilgili yapılan görüşmelerde ortak özellikler nelerdir?
3. Kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıfta yer alan tipik gelişim gösteren çocukların yapmış oldukları resimlerde özel gereksinimi olan akranlarına yönelik sosyal uyum özellikleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, İstanbul'da özel gereksinimli öğrencisi bulunan 11 okul öncesi sınıfta eğitim gören 54-69 ay aralığında olan tipik gelişim gösteren 110 öğrencidir. Çalışma grubunu oluşturan katılımcı öğrenciler araştırma içerisinde "K.1, K.2, ..., K.110" olarak kodlanmıştır. Araştırmada uygulama yapılan okul öncesi öğrencilerin bulunduğu sınıflar ise "S.1, S.2, ..., S.11" şeklinde kodlanmıştır. Araştırmada yer alan kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıflarının tanımlayıcı özellikleri aşağıdaki Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Kaynaştırma Uygulaması Yapılan Okul öncesi Sınıflarının Tanımlayıcı Özellikleri

Sınıf	Yaş	Kız	Erkek	Özel gereksinim Tanısı	Öğretmenin Branşı
S1	6	4	8	Zihinsel Yetersizlik	Okul Öncesi
S2	5	9	5	Otizm Spektrum Bozukluğu	Okul Öncesi
S3	5	6	3	Zihinsel Yetersizlik	Çocuk Gelişimi
S4	5	3	5	Otizm Spektrum Bozukluğu	Okul Öncesi
S5	5	5	6	Zihinsel Yetersizlik	Çocuk Gelişimi
S6	6	4	7	Otizm Spektrum Bozukluğu	Çocuk Gelişimi
S7	5	5	4	Zihinsel Yetersizlik	Okul Öncesi
S8	4	3	5	Otizm Spektrum Bozukluğu	Okul Öncesi
S9	5	4	3	Fiziksel Yetersizlik (CP)	Okul Öncesi
S10	6	7	5	Otizm Spektrum Bozukluğu	Okul Öncesi
S11	5	2	7	Zihinsel Yetersizlik	Çocuk Gelişimi

Tablo 1 incelendiğinde kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıflarının özellikleri incelendiğinde; zihinsel yetersizliği tanısı (5) bulunan öğrencilerin ve Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan öğrencilerin (5) eşit sayıda oldukları görülmektedir. Ayrıca, fiziksel yetersizlik tanısı olan bir öğrenci bulunmaktadır. Okul öncesi sınıflarda ortalama öğrenci sayısı ise 10 kişidir ve her sınıfta sadece bir öğrenci özel gereksinimlidir. Öğretmenlerin branşı incelendiğinde, 4'ü çocuk gelişimi ve 7'si okul öncesi öğretmenliği mezundur.

Tablo 1. Katılımcı Tipik Gelişim Gösteren Çocukların Demografik Özellikleri

Gruplar	Demografik Özellikler	Frekans	%
Cinsiyet	Kız	52	47.27
	Erkek	58	52.73
Yaş	4	8	7.28
	5	67	60.90
	6	35	31.82

Tablo 2'ye bakıldığında çalışma grubunda 58 kız öğrenci ve 58 erkek öğrenci bulunmaktadır. Yaş dağılımı incelendiğinde 5 yaş öğrenci sayısının en fazla olduğu görülmektedir. En az ise 8 öğrenci ile 4 yaş grubu katılımcılar bulunmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırma kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıflarda özel gereksinimli akranlara yönelik algının belirlenmesi amacıyla yapılmış nitel bir çalışmadır. Bu araştırma, nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan durum çalışması olarak yürütülmüştür. Durum çalışması, bir durum üzerinden derinlemesine betimlemeler yapmak ve durum hakkında sonuçlar elde etmeyi içeren bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel durum çalışmasında gerçek yaşanmış bir durum, güncel bir olay ya da belli bir tarih içerisinde meydana gelmiş durumlar çeşitli kaynaklar aracılığı ile derinlemesine toplanır ve tanımlanır. Birden fazla durumlar incelenebildiği gibi tek bir durum da araştırma kapsamında incelenebilir (Creswell, 2018). Bu çalışmada okul öncesi sınıflarında özel gereksinimli akranlara yönelik algı derinlemesine betimlenmek istenmiştir. Bu bağlamda resim analizi ve görüşme tekniği birlikte kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan resimler belirlenen özellikler doğrultusunda analiz edilmiştir. Araştırmada, görüşmeler resimlerle ilgili açık uçlu soruların yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile yürütülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış tekniğe göre daha esnek bir şekilde

katılımcıya yöneltilmesi ve soruların gidişatında değişikliklerin yapılabildiği aynı zamanda katılımcıların sorulara daha ayrıntılı cevaplar verebildiği bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırma kapsamında tipik gelişim gösteren çocukların yaptığı resimler ve görüşme esnasında verdikleri yanıtlar detaylı incelenerek analiz edilmiştir.

Etik İlkeler

Araştırma sürecinde etik ilkelere dikkat edilmiştir. Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 29.01.2021 tarihli 2021-22 numaralı etik kurul izin belgesi temin edilmiştir. Ayrıca okul öncesi sınıflarında uygulama yapılabilmesi için İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü' den araştırma izni alınmıştır. Bu bağlamda araştırmaya katılan tüm tipik gelişim gösteren öğrencilerin ve özel gereksinimli öğrencilerin aileleri bilgilendirilerek onam formu imzalatılmıştır. Katılımcıların isimleri araştırma sürecinde gizli tutulmuştur.

Veri Toplama Aşamaları

Araştırmanın veri toplama süreci iki aşamadan oluşmaktadır. Araştırmada okul öncesi eğitim alan tipik gelişim gösteren çocukların, hedef çocuk olarak belirlenmiş özel gereksinimli akranlarını tema alan resimler yapması, araştırmanın ilk aşaması olarak belirlenmiştir. İkinci aşama olarak çizilen resimlere yönelik görüşme sorularının uygulanmasıdır. Araştırma verileri, resim etkinliği kapsamında resim analizinin yapılması ve öğrencilerle yapılan resimlere yönelik kısa görüşmelerin analizi şeklinde toplanmıştır. Araştırmanın uygulanacağı kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıfları belirlendikten sonra çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenleri ile görüşülmüş, uygulama hakkında bilgilendirilmiş ve her sınıf için uygulamanın yapılacağı gün ve saat netleştirilmiştir.

1. Aşama Resim Analizi: Araştırmanın birinci aşaması olan resim analizi aşamasında araştırmacı belirlenen gün ve saatlerde kaynaştırma öğrencisinin bulunduğu okul öncesi sınıfta hazır bulunmuştur. Etkinlik öncesinde öğrencilerle sohbet etmiş, hazırlanmış olduğu yapılandırılmış senaryo gereği sınıfta bir arkadaşlarının resmini çizeceklerini ama kimin resminin çizileceğinin kura yoluyla seçileceğini söylemiştir. Araştırmacı torba

içerisinde her öğrencinin isminin yazılı olduğu bir kâğıt olduğunu ve sınıf öğretmenin kura yoluyla seçeceği kâğıtta yazan isimdeki öğrencinin resminin çizileceği söylemiştir böylece öğrenciler etkinliğe motive edilmiştir. Araştırmacı tarafından önceden hazırlanan torba içindeki tüm kâğıtlarda ismi yazan çocuk, hedef çocuk olan özel gereksinimli çocukların ismidir. Bu yapılandırılmış senaryonun amacı ise, hedef çocuğa yönelik etiketleme olmaması ve özel gereksinimli çocuğa dikkat çekmemek içindir. Uygulamada her öğrenciye bir adet A4 kâğıdı ve boya seti verilmiştir. Uygulama esnasında her öğrenciden malzemeleri kullanarak resim teması olarak kura da ismi çıkan özel gereksinimli akranın resmini yapmaları istenmiş ve çocuklara zaman kısıtlaması yapılmamıştır. Uygulama süresi boyunca yapmak istedikleri resimlerin konu seçimleri kendilerine bırakılmış ve çocuklara istedikleri gibi çizebilecekleri yönergesi verilmiştir. Toplam 11 sınıfta uygulama bu şekilde gerçekleştirilmiş ve resim analizi için gerekli etkinliğin süresi toplam 585 dakika sürmüştür. Çocukların çizdikleri resimlerdeki öğeleri incelemek amacıyla bir kontrol listesi oluşturulmuş ve bu şekilde resim analizi yapılmıştır. Araştırmacılar tarafından hazırlanan kontrol listesinde yer alan maddeler Marvin Klepsch tarafından (1982) "*Children Draw and Tell*" isimli çalışmayı referans almıştır. Bu çalışmada çocukların resimleri analiz edilirken dikkat edilmesi gereken detaylar açıklanmaktadır (Arıcı Tüzün, 2006). Bu araştırmanın birinci araştırmacısı resim analizi eğitimi almış bu konuda gerekli yeterliliği sağlamaktadır.

2. Aşama Resimler Hakkında Çocuklarla Yapılan Görüşmeler: Araştırmanın ikinci aşamasında sınıfta yapılan resim etkinliğinin ardından araştırmaya katılan 110 çocukla araştırmacı tarafından yüz yüze olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde sınıfın gürültüsüz bir köşesi tercih edilmiştir, çocuklara çizdikleri resimler hakkında birebir sorular yöneltilmiş ve yanıtlar kaydedilmiştir. Sınıflardaki resim etkinliği ve görüşme ortalama 53 dakika sürmüştür. Toplam 11 sınıfta yapılan görüşmelerin resim etkinliği olmaksızın 110 çocukla yapılan görüşmelerin ortalaması 1650 dakikadır. Çocukların yaptığı resimler hakkında araştırmacının yönelttiği "Burada ne çizdin?" "Burada (hedef çocuk) ne yapıyor?", "Burada (hedef çocuk) birlikte ne yapıyorsunuz?" ve "Bu resimde nereyi çizdin?" gibi sorular sorularak çocukların resimleri betimlemeleri istenmiştir.

Ayrıca, çocukların resim yaptıkları esnada araştırmacının kişisel gözlemleri ve sınıf öğretmenlerinden öğrenciler hakkında alınan notlar çalışmanın sonuçlarını değerlendirmede kullanılmıştır.

Araştırmada veri toplama sürecinin başında görüşme sorularının anlaşılır olup olmadığını belirlemek ve resim etkinliğinin uygulama sürecini test etmek amacıyla bir pilot uygulama yapılmıştır. Yapılan bu pilot uygulama ile resim etkinliğinde oluşabilecek problemler önceden belirlenmiş ve ona göre düzenlemeler yapılmıştır. Araştırma verilerine pilot uygulama dâhil edilmemiştir. Bununla birlikte araştırmacının çalışma grubunda yer almayan özel gereksinimli öğrencilerin de yapmış oldukları resimlerin analizi ve görüşmeler aynı şekilde uygulanmış olmasına rağmen veri analizine dahil edilmemiştir.

Verilen Analizi

Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç toplanan verileri anlamlandırmak, kavramlarla ilişkilendirmektir. İçerik analizinde veriler derinlemesine incelendikten sonra yeni tema ve kavramlar ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkan tema ve kavramlar ilişkili olduğu tema ve kavramlarla bir araya getirilip ve daha genel, geniş temalarla açıklanmıştır (Karataş, 2015). İçerik analizinde veriler dört aşamada analiz edilir: Verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Resim etkinliği ve görüşme tamamlandıktan sonra araştırmacının resimlerden elde ettiği analizleri ve resimlere yönelik tipik gelişim gösteren çocukların görüşlerinde hiçbir düzeltme ve değişiklik yapılmadan olduğu gibi bilgisayar ortamında yazıya aktarılmıştır. Verilerin dökümü sonucunda yazılan sayfalara, sayfa numarası ve satır numarası verilmiştir. Verilerin doğruluğundan emin olmak amacıyla görüşmede alınan resimlere bakılarak ve bilgisayarda aktarılan veriler karşılaştırılarak verilerin eksiksiz olduğu görülmüştür. Veriler kodlandıktan sonra bir dosya oluşturulmuş dosyalara kodların isimleri verilmiş ve aynı sorulara verilen tüm cevaplar gruplandırılmıştır. Resimlerdeki aynı özellikler gruplandırılmıştır. Daha sonra bu kodlanan resimler hangi sınıftan hangi katılımcıyla ait olduğu yazılmıştır (S: Sınıf, G: Görüşme, K: Katılımcı). Böylece hangi

kodun nereden alındığı ve hangi kişiye ait olduğu belirtilmiştir. Nitel araştırmada temalar (kategoriler) ortak bir düşünce oluşturmak için bir araya getirilmiş kodlardan oluşan geniş bilgi topluluğudur. Bu temalar kendilerinden daha küçük parçalarından meydana gelen alt temalarla bir bütün haline gelir (Creswell, 2018). Temalar, araştırmacının görüşmecilerden alınan veriler ışığında ayrıntılı tanımlama oluşturmasıyla ya da literatürden faydalanarak görüşlerini geliştirmesiyle isimlendirilir (Creswell, 2018). Temaların ve alt temaların oluşturulması, kodlama dosyalarında verilen cevapların tamamının okunmasıyla ilgili oldukları konuya uzman görüşü alınarak bir isim verilmesiyle ve görüşmecilerden alınan bilgiler doğrultusunda oluşturulmuştur. Temalar ve alt temalar oluşturulduktan sonra ikinci bir uzmandan yapılan çalışmayı gözden geçirerek tema ve alt temaları eşleştirme ile ilgili görüş istenmiştir. Toplamda 6 tema ve 22 alt tema oluşturulmuştur. Tablo 3’de araştırmanın genel tema yapısı gösterilmiştir.

Tablo 3. Genel Tema Yapısı

Tema Adı	Kodlar - Alt temalar
1- Çocukların resimlere çizmiş olduğu temalar	R.Ç.O.T.: Resimlere çizilen oyun temaları R.Ç.D.T.: Resimlere çizilen doğa temaları R.Ç.O.T.: Resimlere çizilen okul temaları R.Ç.A.T.: Resimlere çizilen aile temaları
2-Resimlerdeki insan figürleri sayısı	Ö.G.T.B.Ç.: Özel gereksinimli akranın. tek başına çizilmesi Ö.G.B.Ç.: Resmi çizen çocukla özel gereksinimli akranı birlikte çizilmesi Ö.G.A.Ç.: Özel gereksinimli akranı ailesiyle çizilmesi Ö.G.Ö.Ç.: Özel gereksinimli akranı öğretmeniyle çizilmesi Ö.G.B.Ç.: Özel gereksinimli akranı başka bir arkadaşıyla çizilmesi
3-Özel gereksinimli akranın fiziksel özellikleri	F.B.: Figürün boyutu F.B.B.O.: Figürün baş beden oranı F.K.E.: Figürün kolları elleri F.B.A.: Figürün bacakları ve ayakları

4-Özel gereksinimli akranın sosyal- duygusal özellikleri	F.Y.İ.: Figürün yüz ifadeleri F.R.K.: Figürün resimde konumu
5-Özel gereksinimli akranın tanıya yönelik özellikleri	T.Y.F.Ö.: Tanıya yönelik fiziksel özellikler T.Y.B.Ö.: Tanıya yönelik bilişsel özellikler T.Y.D.Ö.: Tanıya yönelik davranışsal özellikler T.Y.S.D.Ö.: Tanıya yönelik sosyal-duygusal özellikler
6-Resimdeki arkadaşlık ilişkilerine yönelik özellikler	Ö.G. Y.E.: Özel gereksinimli akranla yardım etme Ö.G.Ş.Y.: Özel gereksinimli akranla şefkat ve yakınlık ilişkisi Ö.G.B.Y.E.: Özel gereksinimli akranla birlikte yapılan etkinlikler

Geçerlilik ve Güvenirlilik

Yapılan araştırmanın geçerlik ve güvenirlilik çalışması inanılabilirlik, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik ölçütleriyle değerlendirilmiştir. Araştırmanın inanılabilirliğini arttırmak amacıyla odaklanılan konular arasında resim analizini gerçekleştirme sürecinde uzman görüşü almak ve uzmanların resim analizi konusunda deneyimi ve eğitimi olan kişilerden seçilmesi (iki çocuk gelişimi uzmanı, bir çocuk psikoloğu) yer almaktadır. Ayrıca, araştırmada, çocuklarla yapılan görüşme ve tema haritası içinde uzman görüşü alınmıştır. Araştırmacı tarafından yöneltilen sorular hem veri toplama öncesi hem de analiz sürecinde üç uzman tarafından geribildirimleri sağlanmıştır. Yapılan resim etkinliğinin ve görüşme sürecinin uygulama öncesi pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma sonunda, araştırmada hangi konularla zorlandığı tespit edilmiştir ve pilot çalışmadaki sonuçlar araştırmanın analizine dahil edilmemiştir. Araştırmanın inanılabilirliğini arttırmak amacıyla okul öncesi sınıf öğretmenlerinin bilgilendirilmiş ve çocukların ailelerine bilgi verilerek onam formlarını doldurmasını istenmiş olup bu sayede güvenirliliğini arttıran bir adım atılmıştır. Bu çalışmada aktarılabilirliği ortaya koymak için resim analizinde kullanılan kontrol listesi oluşturulurken ve görüşme soruları hazırlanırken literatür taranmış ve uzman görüşü alınmıştır. Güvenirlilik çalışması için, katılımcıların kodlanması ve dosyalanmasının

sonrasında Araştırmanın resim analizi ve çocuklarla yapılan görüşmelerin içerik geçerliliğini saptamak amacıyla resim analizinde eğitimi ve deneyimi olan iki çocuk gelişimi alan uzmanı ve çocuklarla çalışan bir psikolog olmak üzere 3 uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Karışık olarak 110 resimden rastgele 3 resim seçilerek elde edilen bulgularla karşılaştırılma yapılmıştır ve % 97 oranında benzerlik görülmüştür. Bu çalışmada onaylanabilirlik adına Milli Eğitim Bakanlığı izni, etik kurul onayı, ailelerinden ve sınıftaki öğretmenlerden onam formu alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde okul öncesi kaynaştırma sınıfından bulunan öğrencilerin özel gereksinimli akranlarına yönelik çizdikleri resimler ve çizilen resimler hakkında yapılan görüşmelere ait bulgular yer almaktadır. Araştırmaya katılan 110 çocuktan 31'i oyun temasını çizmek istemiş ve bu çizdikleri resimlerde 3 farklı görüş bildirmişlerdir. Çocukların seçtikleri oyun temasında çizdikleri resimlerin ve görüşmelerinin dağılımları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Resimlere Çizilen Oyun Temaları

Resimler ve Görüşler	Frekans
Birlikte oyun oynuyoruz.	11
O oyuncaklarıyla tek başına oyun oynuyor.	15
Başka arkadaşlarıyla oyun oynuyor.	5

Tablo 4'de görüldüğü gibi çocukların 11 tanesi çizdikleri resimlerde seçtikleri oyun temasında özel gereksinimli akranıyla birlikte oyun oynarken çizmişlerdir. Bu araştırma bulgusuna ilişkin resim alıntı örneği Resim 1'de yer almaktadır. Çizimi yapan öğrencinin bu görüşme sorusuna verdiği yanıt şeklin altında yer almaktadır.

Resim 1. Kız/ 6 Yaş (a)

K.60. “ Arkadaşımla birlikte tatile gittik ben onu hiç yalnız bırakmıyorum, dışarda oyun oynuyoruz. ” (S.6: K.60, G.60)

Tablo 4’de çocukların çizdikleri resimlerin çoğunda seçtikleri oyun temasında özel gereksinimli akranın yalnız veya başka çocuklarla oyun oynadıkları görülmektedir. Bu araştırma bulgusuna ilgili resim alıntı örneği ve görüşü Resim 2’de verilmiştir.

Resim 2: Kız/ 5 Yaş (a)

K.18. “ Tek başına lunaparkta oyun oynuyor. Çünkü sınıfta da hep tek başına oynamak istiyor. ” (S.2: K.18, G.18)

Çocukların resimlerde çizdiği insan figür çeşitleri ve sayıları 5 alt tema altında incelenmiştir. Çocukların resimlerde çizdikleri insan figürleri ile ilgili resimlerin ve görüşlerin dağılımları Tablo 5’de verilmiştir:

Tablo 5. Resimlerdeki İnsan Figürü Sayısı

Resimler ve Görüşler	Frekans
1. Özel gereksinimli akranın tek başına çizilmesi	48
2. Resmi çizen çocukla özel gereksinimli akranın birlikte çizilmesi	17
3. Özel gereksinimli çocuğun ailesiyle çizilmesi	21
4. Özel gereksinimli akranın öğretmeniyle çizilmesi	13
5. Özel gereksinimli akranın başka bir arkadaşıyla çizilmesi	11

Tablo 5’de görüldüğü üzere okul öncesi sınıfında bulunan öğrencilerin büyük çoğunluğu özel gereksinimli akranlarını resimlerde tek başına çizmiştir. Çocukların resimler ile ilgili görüşleri ve alıntılardan bazıları şunlardır:

Resim 3. Kız/ 5 Yaş (e)

K.102. “ Sınıfta sürekli ağladığı için evde çizdim. Annesi mutfakta yemek yapıyor oda odasında oyuncaklarıyla oyun oynuyor. ” (S.10: K.102, G.102).

Tablo 5’de çocukların 13’ü özel gereksinimli öğrencisiyi öğretmeniyle birlikte çizmeyi tercih etmiştir. Bu konuyla ilgili resim alıntı örneği ve görüşü aşağıda belirtilmiştir;

Resim 4. Erkek/ 6 yaş (a)

K.63. “ Onun kafasında tencere var çünkü sınıftaki oyuncak tencereyi sürekli kafasına takıyor. Okul bittiği için öğretmeniyle birlikte eve gidiyorlar.

Araştırmaya katılan çocukların çizdikleri resimde figürlerin boyutunu olduğundan büyük çizilmesi ve olduğundan küçük çizilmesi olarak 2 farklı şekilde çizdikleri görülmektedir. Aynı şekilde resimlerde özel gereksinimli akranın kolları ile ellerini, bacak ile ayaklarını olduğundan büyük çizilmesi, olduğundan küçük çizilmesi veya hiç çizilmemesi olarak 3 farklı şekilde çizildiği görülmektedir. Bununla birlikte çizilen resimlerde figürün baş ve beden oranını olduğundan büyük ve olduğundan küçük olarak çizdikleri görülmektedir. Çocukların çizdikleri resimlerdeki figürün baş ve beden oranıyla ilgili resim dağılımları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Figürün Baş ve Beden Oranı

Resimler	Frekans
1. Figürün baş ve beden oranının olduğundan büyük çizilmesi	67
2. Figürün baş ve beden oranının olduğundan küçük çizilmesi	43

Tablo 6 incelendiğinde çocukların çizdiği resimlerin 67'sinde özel gereksinimli akranların baş ve beden oranını olduğundan büyük çizildiği görülmektedir. Bu konuyla ilgili resim alıntı örneği aşağıda belirtilmiştir;

Resim 5. Erkek/ 6 Yaş (b)

Araştırmaya katılan çocukların çizdiği resimlerde özel gereksinimli akranlarının yüz ifadeleri ile ilgili resim ve görüşlerin dağılımları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Kaynaştırma Öğrencisinin Yüz İfadeleri

Resimler ve Görüşler	Frekans
1. Özel gereksinimli akranın mutlu yüz ifadesi	59
2. Özel gereksinimli akranın üzgün yüz ifadesi	10
3. Özel gereksinimli akranın kızgın yüz ifadesi	8
4. Özel gereksinimli akranın şaşkın yüz ifadesi	6
5. Özel gereksinimli akranın nötr yüz ifadesi	27

Tablo 7 incelendiğinde çocukların çizdikleri resimde Özel gereksinimli öğrencinin yüz ifadesini mutlu, üzgün, kızgın, şaşkın ve nötr yüz ifadesi olarak 5 farklı şekilde çizdikleri görülmüştür. Çocukların çizdiği resimlerin 59'u özel gereksinimli akranın yüz ifadesini mutlu çizmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Bu konuyla ilgili resim alıntı örneği görüşü aşağıda belirtilmiştir.

Resim 6. Kız/ 6 Yaş (b)

K.97. “ Pikniğe gitmişler. Yanına en sevdiği oyuncak arabasını almış onunla oyun oynuyor.” (S.1: K.97, G.97)

Resim 7. Erkek/ 5 Yaş (b)

K.5. “Oyuncaklarını kimseye vermek istemediği için sınıfta bağırmağa başladı. Yanında ki de onun oyuncak arabası.” (S.1: K.15, G.15)

Araştırmada çocukların özel gereksinimli akranın tanısına yönelik çizdikleri resimler; 4 alt tema altında işlenmiştir. Bunlar: (1) tanıya yönelik fiziksel özellikleri, (2) tanıya yönelik bilişsel özellikleri, (3) tanıya yönelik davranışsal özellikleri ve (4) tanıya yönelik sosyal- duygusal özellikleridir. Araştırmaya katılan çocukların çizdiği resimlerde özel

gereksinimli akranlarının fiziksel özelliklerine ilişkin resim ve görüşlerin dağılımları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Tanıya Yönelik Fiziksel Özellikleri

Resimler ve Görüşler	Frekans
1. Gözlerinde gözlük var.	12
2. Tekerlekli sandalyede oturuyor.	6
3. Sürekli dil çıkarıyor.	11

Araştırmaya katılan 110 çocuktan 29’u özel gereksinimli çocukların tanıya yönelik fiziksel özelliklerini resimlerinde belirtmiştir. Araştırmaya katılan çocukların 12’si özel gereksinimli akranın gözlerinde gözlük çizmeyi tercih etmiştir. Bu konuyla ilgili resim alıntı örneği aşağıda belirtilmiştir.

Resim 8. Kız/ 5 Yaş (j)

Araştırmaya katılan çocukların 6’sı özel gereksinimli akranıtekerlekli sandalyede çizmeyi tercih etmiştir. Bu konuyla ilgili resim alıntı örneği aşağıda belirtilmiştir.

Resim 9. Erkek/ 5 Yaş (f)

K.89. ‘Öğretmenimiz bizi bahçeye indirdi. Bizde oyun oynadık. Arkadaşımın sandalyesine kanatlar yaptım bu sayede yanımıza hemen gelebilir.’

Araştırmaya katılan 110 çocuktan 70’i özel gereksinimli akranına yardım etme eğilimlerini resimlerinde ifade etmiş ve bu konu ile ilgili 4 farklı alt tema ortaya çıkmıştır. Bunlar (1) özel gereksinimli akranına yardım etme (2) özel gereksinimli akranına yönelik şefkat ve yakınlık ilişkisi ve (3) özel gereksinimli akranıyla birlikte yapılan etkinliklerdir. Araştırmaya katılan çocuklar özel gereksinimli akranına yardım etme eğilimlerini 4 farklı şekilde çizdikleri görülmektedir. Çocukların yardım etme ilişkilerine yönelik bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Kaynaştırma Öğrencisine Yardım Etme

Resimler ve Görüşler	Frekans
1. Özel gereksinimli akranını etkinliklere dahil etme isteği	7
2. Özel gereksinimli akranını oyunlara dahil etme isteği	38
3. Özel gereksinimli akranıyla serbest zamanlarda iletişim kurma isteği	6
4. Özel gereksinimli akranını fiziksel aktivite gerektiren durumlarda yardım etme isteği	19

Tablo 9 incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların çizdikleri resimlerin büyük çoğunluğunda özel gereksinimli akranını oyunlarına dahil etmek istedikleri görölmektedir. Bu konuyla ilgili resim alıntı örneği ve görüşü aşağıda belirtilmiştir

Resim 10. Erkek/6 Yaş (d)

K.58. *''Bizim evin bahçesinde oyuncak kılıçlarımızla yakalambaç oynuyoruz.''* (S.6: K.58, G.58)

Tablo 9 incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların çizdikleri resimlerin analizinde ve yapılan görüşmelerde çocukların 19'u özel gereksinimli akranını fiziksel aktivite gerektiren durumlarda yardım etmek istemektedir. Bu konuyla ilgili resim alıntı örneği ve görüşü aşağıda belirtilmiştir:

Resim 11. Kız/6 Yaş (d)

K.96. "Okul gezisinde elma toplamaya gittik o merdivenden çıktı elma toplamaya. Bende düşmesin diye aşağıda onu bekliyorum." (S.10: K.96, G.9)

Araştırmaya katılan 110 çocuktan 63'ü kaynaştırma öğrencisine yönelik şefkat ve yakınlık ilişkilerini resimlerinde ifade etmiş ve 4 farklı şekilde görüşünü belirtmiştir. Çocukların Özel gereksinimli akranına yönelik şefkat ve yakınlık ilişkilerine ait bulgular Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Kaynaştırma Öğrencisine Yönelik Şefkat ve Yakınlık İlişkisi

Resim ve Görüşler	Frekans
1. Özel gereksinimli akranı üzüldüğünde onu neşelendirme isteği	42
2. Okul içerisinde oluşabilecek kazalarda yardım etme isteği	9
3. Özel gereksinimli akranını rahatsız olabileceği ortamlardan (müzik, gürültü vb.) koruma isteği	4
4. Özel gereksinimli akranını günlük yaşam ve öz bakım becerilerinde oluşan aksaklıkları giderme isteği	8

Tablo 10 incelendiğinde, araştırmaya katılan çocukların 42'si çizdikleri resimlerde özel gereksinimli akranı üzüldüğünde onu neşelendirmek istemiştir. Bu konuyla ilgili resim alıntı örneği ve görüşü aşağıda belirtilmiştir.

Resim 12: Erkek/5 Yaş (g)

K.24. ‘‘Hep tek başına oynadığı için onunla parka gittik. Şelalede en sevdiği dondurmayı yiyoruz. Martıda dondurmanın kokusunu alıp yanımıza gelmiş.’’ (S.2: K.24, G.24)

Tablo 10 incelendiğinde, araştırmaya katılan çocukların çizdikleri resimlerde özel gereksinimli akranının okul içerisinde oluşabilecek kazalarda ve günlük yaşam ve öz bakım becerilerinde oluşan aksaklıkları yardım etmek istemiştir. Bu konuyla ilgili resim alıntı örnekleri ve görüşler aşağıda belirtilmiştir.

Resim 13. Erkek/6 Yaş (e)

K.62. ‘‘Bahçedeki parkta tek başına oynuyordu. Kaydırdaktan kayarken kolunu acıttı, öğretmenimle koluna yarabandı tattık. Sonra ben birdaha düşmesin diye kayarken onu tuttum.’’ (S.6: K.62, G.62)

Resim 14. Kız/5 Yaş (m)

K.87. ‘‘Kutunun içindeki legoları almaya çalışıyor tekerlekli sandalyesinden inmeye çalışıyor. Bende onu tekerlekli sandalyeyle oyuncaklara götürüyorum.’’ (S.9: K.87, G.87)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıfta eğitim görmekte olan tipik gelişim gösteren çocukların özel gereksinimi olan akranlarına yönelik algılarını resim analizi yoluyla tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda okul öncesi sınıfta yer alan tipik gelişim gösteren öğrencilerin yapmış oldukları resimlerde özel gereksinimli akranlarına yönelik çizimler ve resimlere ilişkin görüşmelerde ki ortak özellikler belirlenerek, kaynaştırma uygulamalarında sosyal uyum durumları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu özel gereksinimli öğrencisi bulunan 11 okul öncesi sınıfta eğitim gören 54-69 ay aralığında olan tipik gelişim gösteren 110 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmada çocukların resim yaparken seçtikleri temalarda oyun temasının öne çıktığı ve özel gereksinimli akranın tek başına oynadığına vurgu yapıldığı görülmektedir. Okul öncesi dönemde olan çocukların sürekli oyun oynadığı ve oyun oynamayı çok sevdiği düşünüldüğünde resimlerinde oyun temasını kullanmalarında bu durumun etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Ayaydın’a (2011) göre oyunun çocuk gelişiminde rolü oldukça önemlidir. Çocuk dünyayı oyun oynama aracı olarak görmektedir. Bu bağlamda sanatsal etkinliklerin içeriği olan resimlerde çocuklar, figürlerini oyun oynarken çizmeleri mümkün olabilmektedir. Çizilen resimlerde özel gereksinimli akranını tek başına oyun oynaması ise çarpıcı bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Özel gereksinimli öğrencilerin sınıf ortamında izole oldukları, tipik gelişim gösteren öğrencilere göre az arkadaşına sahip oldukları ve daha az tercih edilen oyun arkadaşları olarak görüldükleri alanyazında da ifade edilmektedir (Diamond, 2001). Araştırma kapsamında çocukların çizmiş oldukları resimlerde öne çıkan diğer tema ise doğa temasıdır. Tipik gelişim gösteren çocukların bir kısmı özel gereksinimli akranını okulun dışında farklı bir ortamda çizmeyi tercih etmiştir. Bu durum tipik gelişim gösteren öğrencilerin bazılarının özel

gereksinimli akranının sınıftaki varlığına alışmamış olma ihtimalini düşündürmektedir. Özel gereksinimli öğrencinin sınıfın aktif üyesi olabilmesi için tipik gelişim gösteren çocuklar ile sosyal anlamda bütünleşmesi adına birçok beceriye sahip olması gerekmektedir. Özel gereksinimli öğrencinin okul günlerini tipik gelişim gösteren akranları ile beraber geçirmesi çocukların sosyal becerilerini geliştirmekte ve aralarındaki arkadaşlıkları ortaya çıkarmakta önemlidir (Odom ve diğerleri, 2006).

Araştırmada çocukların çizmiş oldukları resimlerdeki insan figürlerinin çizimi ile ilgili bulgular incelendiğinde, özel gereksinimli akranını yine tek başına çizildiği resimlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu durumu özel gereksinimli akranını ailesiyle çizildiği veya öğretmeniyle beraber çizildiği resimler takip etmektedir. Araştırmacı notlarına göre bu durum özellikle sınıfında OSB tanısına sahip öğrencilerinin olduğu sınıflarda gözlenmiştir. OSB tanısı doğası gereği sosyal etkileşim sınırlılığı ve uyumsuz davranışların yoğunlukla görüldüğü bir yetersizlik alanıdır. Dolayısıyla OSB tanısı olan çocuklar akranları ile sınırlı sosyal ilişkilerde bulunduğundan tipik gelişim gösteren çocukların resimlerinde arkadaşlarını yalnız çizdiği düşünülmektedir. Tufan ve Swadener'e (2016) göre her ne kadar özel gereksinimli öğrencilerin olumsuz davranışları ve gelişmemiş sosyal becerilerinin olduğu bilinsede, bu davranışlarının tipik gelişim gösteren öğrenciler tarafından nasıl karşılandığı ve arkadaş seçimlerinde nasıl düşündükleri hakkında pek bir bilgi yoktur. Fakat olumsuz akran tutumları özel gereksinimli öğrencilerin okul ve toplum içine dahil olmalarını kısıtlamaktadır. Bu bağlamda kaynaştırma sınıfında en büyük görev öğretmene düşmektedir. Kaynaştırma uygulamalarında öğretmenlerden özel gereksinimli öğrencilerin sınıflarındaki uyumunu sağlaması, akranlarıyla iletişimi desteklemesi ve tipik gelişim gösteren öğrencileri bilinçlendirmeleri beklenmektedir (Ceylan ve Aral, 2005). Bunun için sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencinin olmadığı zamanlarda tipik gelişim gösteren öğrenciler ile toplantılar düzenlemesi ve kaynaştırma öğrencisini anlamaları ve kabul etmeleri konusunda destekleyici çalışmalar yapması önerilmektedir.

Araştırma kapsamında çizilen resimlere konu olan özel gereksinimli akranın fiziksel özelliklerinin ve yetersizliğinin figürlerde yansıtıldığı görülmektedir. Tipik gelişim

gösteren öğrencilerin çizdiği resimlerin çoğunda özel gereksinimli akranına ait figürlerde boyutların olduğundan küçük ya da büyük çizilmiş olması düşündürücüdür. Çizilen resimlerle ilgili öne çıkan bir diğer durum ise özel gereksinimli akranına ait figürlerde figürün baş ve beden oranlarında ki orantsızlık durumlarıdır. El- kol ve bacak -ayak çizimlerinde ki farklılıklar ise genelde uzuvun eksik çizimi şeklinde görülmektedir. Araştırmacı notlarına göre özellikle fiziksel yetersizlik tanısı olan çocuğun bulunduğu sınıfta çizilen resimlerde arkadaşlarının bacaklarını ve ayaklarını çizmemeyi veya yatar pozisyonda çizmeyi tercih etmişlerdir. Bu durumun fiziksel yetersizliği olan akranın durumun farkında olduklarını ve resimlerinde de bu şekilde yansıtıldığı düşünülmektedir.

Araştırmada özel gereksinimli akranın sosyal- duygusal özelliklerini yansıtan çizimler incelendiğinde ise yüz ifadeleri ile ilgili sonuçlar oldukça dikkat çekmektedir. Tipik gelişim gösteren öğrencilerin büyük çoğunluğu özel gereksinimli akranlarını resimlerinde mutlu yüz ifadesiyle çizmişlerdir. Araştırmacı notlarına göre otizm tanısı olan öğrencilerin bulunduğu sınıflarda tipik gelişim gösteren çocukların bir kısmı arkadaşlarına ait figürü resmederken ağız kısmını çizmek istememiş veya karalamışlardır. Bu konuyla ilgili Yavuzer (1992) ağzın temel iletişim kaynağı olduğunu, büyük ve küçük çizimlerde konuşma ve dil sorununu, hiç çizilmemesi ise iletişim problemlerinin olduğunu ifade etmektedir. Sosyal- duygusal gelişimin bir göstergesi olarak kullanılan resimlerde öğrenciler, özel gereksinimli akranını çizerken farkına varmadan kendi düşüncelerini ortaya koymuş olabilirler. İnsanlar etrafında ki bireylerle sağlıklı iletişim kurabilmeleri için ilk olarak onların duygularını anlamlandırmaktadırlar. Yüz ifadeleri; bireylerin duygularını ve düşüncelerini başkalarına aktarmalarını ve aynı zamanda başkalarının duygularını anlamamızda yardımcı olan bir yoldur (Metin, 2019; Stolley, 2012). Bu açıdan değerlendirildiğinde tipik gelişim gösteren çocukların yarısından çoğunun özel gereksinimli akranlarını mutlu yüz ifadesiyle çizerek pozitif duygular taşıdıkları söylenilebilir. Resimlerde olumsuz duygu durumu (örneğin kızgın) yansıtan yüz ifadesi çizimlerinin nedeni ise öğrencilerle yapılan görüşmelerde ortaya çıkmaktadır. Bu görüşmelerde tipik gelişim gösteren çocuklar, sınıfta özel gereksinimli akranını saldırgan davranışlarından, sınıf düzenini bozmasından, eşyalara zarar vermesinden

dolayı kızgın çizmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu durum sınıf içinde olumlu sınıf atmosferini destekleyecek stratejilerin kullanılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Akbalık ve Karaduman, 2007; Yılmaz, 2003). Kaynaştırma uygulaması yapılan sınıflarda tüm uygulamacılara ve ailelere katkı sunacağı düşüncesiyle, doğal öğretim stratejilerine, sosyal beceri ve öykü temelli uygulamalara ilişkin bilgiler ve örnekler sunulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında tipik gelişim gösteren çocukların özel gereksinimli akranlarıyla arkadaşlık ilişkilerine yönelik çizimlerde ise arkadaşlarını oyunlara dahil etme isteği ve fiziksel aktivite gerektiren durumlarda yardım ön plana çıkmaktadır. Okul öncesi çocuklarda diğer bireylerin düşüncelerinin kendi düşüncelerinden daha farklı olduğunu, bireylerin kişiliklerine özgü olduğunu ve her duruma farklı tepkiler verebileceğini anlamaya başladıkları hatta akranlarının problemlerini anlayıp yardım etmeye çalıştıkları görülmektedir (Diamond ve Huang, 2005). Okul öncesi dönemde çocukların kendilerini özel gereksinimli akranlarının yerine koyarak yardım etmek istemeleri, oyuna dahil etmek istemeleri, onların duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmaları kısaca empati becerileri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Okul öncesi dönemde empati becerilerinin geliştirilmesinin sınıf içinde sorunlu olan davranışları azalmasını sağladığı belirtilmektedir (Dyson, 2005; Kahraman, 2008). Bu bağlamda araştırma kapsamında tipik gelişim gösteren çocukların çizdikleri resimlerin akabinde resimlere ilişkin yapılan görüşmelerde ön plana çıkan bazı görüşler okul öncesi çocukların duyarlılığını yansıtmaktadır. Bu görüşler; özel gereksinimli akranı üzüldüğünde onu neşelendirmek, okul içinde oluşabilecek kazalarda yardım etmek, günlük yaşam ve öz bakım becerilerinde oluşan aksaklıkları gidermek, onları rahatsız olabilecek ortamlardan korumak, özel gereksinimli akranını duygu durumlarını anlamak, verdiği tepkilerden (ağlama, bağırma vb.) dolayı yanına giderek ya da en sevdiği oyuncakını vererek onu mutlu etmeye çalışmak gibi şefkat ve koruma duygusunu yansıtan görüşlerdir. Araştırma esnasında yapılan araştırmacı gözlemlerinde özellikle kız öğrencilerin bu konuda daha hassas olduğu görülmektedir. Kaynaştırma uygulamalarının tipik gelişim gösteren bireylere sorumluluk, yardımlaşma, işbirliği gibi becerileri geliştirmede katkısı olduğu

bilinmektedir (Hay, 2006; Hay ve diğerleri, 2004, Johnson ve diğerleri, 2000). Diğer taraftan yakın arkadaşı olmayan, sınıf içinde kendini güvende hissetmeyen ve kendini koruyamayan, içine kapanık farklı özelliklere sahip özel gereksinimli öğrencilerin mağdur çocuklar olduğu, sözel sataşma ve dışlanmaya mağruz kaldıkları hatta toplumsal hayatta daha fazla fiziksel şiddet gördükleri ifade edilmektedir (Akbalık ve Karaduman, 2007; Martlew ve Hodson, 1991; Pivik, McComas ve Laflamme, 2002). Kabasakal ve diğerleri (2008) yaptığı bir çalışmada özel gereksinimli öğrenciler akranları tarafından reddedildiğinde yalnızlık duygusu yaşadıkları ve ileride daha fazla uyum sorunu yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca sınıfta akran çatışmaları olduğundan bulunduğu ortamdan kendilerini daha fazla soyutladığı görülmektedir.

Araştırma kapsamında tipik gelişim gösteren çocukların çizdikleri resimlerde özel gereksinimli akranıyla arkadaşlık ilişkilerine yönelik sonuçlar incelendiğinde özel gereksinimli öğrencilerin okulda yapılan etkinliklere katılımı oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Buna göre özel gereksinimli öğrencilerin geneli sadece oyun ve öğretmenin serbest bıraktığı zamanlarda tipik gelişim gösteren akranlarıyla iletişim halindedir. Kaynaştırma uygulamalarında akranlarını rol model alan özel gereksinimli öğrencilerin buldukları ortama göre sosyal beceri kazandıkları ve bu sayede akranları tarafından kabul edilme düzeylerinin arttığı bilinmektedir (Karoğlu ve Ünüvar, 2017; Kırcaali-İftar; 1998). Bu bağlamda kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıflarında etkinlikler planlanırken hem özel gereksinimli öğrencinin hemde tipik gelişim gösteren öğrencinin ortak ilgi düzeylerine göre plan yapılmalı ve özel gereksinimli öğrencinin katılımı sağlanmalıdır.

Bu araştırmada kaynaştırma uygulaması yapılan okul öncesi sınıfta bulunan öğrencilerin özel gereksinimli akranlarına yönelik algıları resim analizi tekniği ile belirlenmiştir. Araştırma verileri İstanbul'da kaynaştırma uygulaması yapılan 10 okul öncesi sınıfta ve 110 tipik gelişim gösteren öğrenci ve yapılan resimlerin analizi ve görüşme sorularına verilen yanıtlarla sınırlıdır. Çocukların özgürce yaptığı resimler, iç dünyalarını yansıttıkları için iyi analiz edildiklerinde çocukların duygu ve düşüncelerini

bize ayrıntılarıyla yansıtırlar. Bu bağlamda resim analizi ile ilgili yapılan çalışmalar artması ve projelerle desteklenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Acarlar, F. (2013). *Kaynaştırma modeli ve özel gereksinimli çocukların özellikleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Akbalık, G. ve Karaduman, D. (2007). *Okulda çatışma çözme ve akran arabuluculuk*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Akkaya, S. ve Güçlü, M. O. (2018). Okul öncesi eğitim dönemi kaynaştırma eğitimi sürecinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine yönelik çalışmaların incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 628-634. doi: [10.31704/ijocis.2021.014](https://doi.org/10.31704/ijocis.2021.014)
- Arıcı Tüzün, B. (2006). Resim, psikoloji ve çocuğun dünyasında resim. *Sanat Dergisi: Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi*, 10, 15 - 22. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2598/33410>
- Ayaydın, A. (2011). Çocuk gelişiminde bir oyun olarak sanat ve resim, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (37), 303-316. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6151/82628>
- Batı, D. (2012). 4-12 yaş çocuk resimleri, onların iç dünyalarının resimlerine yansımaları. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Batu, E.S. (2000). Kaynaştırma, destek hizmetler ve kaynaştırmaya hazırlık etkinlikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2 (4), 35 – 45. doi: [10.1501/Ozlegt_0000000050](https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000050)
- Batu, S., Kırcaali İftar, G. ve Uzuner, Y. (2004). Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 5(2), 33-50. doi: [10.1501/Ozlegt_0000000082](https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000082)
- Batu, S. (2015). *Kaynaştırma eğitiminde uygulamalı davranış analizi*. İstanbul: Eğiten Kitap.
- Bricker, D. (1995). The challenge of inclusion. *Journal of Early Intervention*. 19(3), 179-194. doi: [10.1177/105381519501900301](https://doi.org/10.1177/105381519501900301).
- Ceylan, R. ve Aral, N. (2005). Entegre eğitim. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 69-79. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59538/856363>
- Cohen, J. S. ve Mendez, J. L. (2009). Duygu düzenleme, dil yeteneği ve okul öncesi çocukların akran oyun davranışlarının istikrarı. *Erken Eğitim ve Gelişim*, 20, 1016–1037. doi: [10.1080/10409280903305716](https://doi.org/10.1080/10409280903305716)
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri. -Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.Ed)*. Ankara: Siyasal Kitabevi Yayıncılık.

- Çulhaoğlu İmrak, H. ve Sığırtmaç, A. (2011). Kaynaştırma uygulanan okulöncesi sınıflarında akran ilişkilerinin incelenmesi. *International Journal of Early Childhood*, 3(1), 38-65 doi:10.20489/intjecse.107946.
- Dağlıoğlu, E. ve Deniz, Ü. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının insan figürü çizimlerinin gelişimsel açıdan cinsiyete göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (35), 16-30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6149/82563>
- Doğaroğlu, T. ve Bapoğlu Dümenci, S. (2015). Sınıflarında kaynaştırma öğrencisi bulunan okul öncesi öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi ve erken müdahale hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hsbfd/issue/7893/103909>
- Denham, S.A., Bassett, H.H. (2018). *Implications of Preschoolers' Emotional Competence in the Classroom*. In: Keefer, K., Parker, J., Saklofske, D. (eds) *Emotional Intelligence in Education. The Springer Series on Human Exceptionality*. Springer, Cham. doi:[10.1007/978-3-319-90633-1_6](https://doi.org/10.1007/978-3-319-90633-1_6)
- Diamond, K. E. (2001). Relationships among young children's ideas, emotional understanding, and social contact with classmates with disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education*, 21(2), 104-113. doi:10.1177/027112149701700409
- Diamond, K. E. ve Huang, H. (2005). Preschoolers' ideas about disabilities. *Infants & Young Children*, 8, 37-46. doi:10.1097/00001163-200501000-00005
- Dyson, L. L. (2005). Kindergarten children's understanding of and attitudes toward people with disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education*, 25(2), 95-105. doi:10.1177/02711214050250020601
- Hay, D. F. (2006). Yours and mine: Toddlers' talk about possessions with familiar peers. *British Journal of Developmental Psychology*, 24(1), 39-52. doi:10.1348/026151005X68880
- Hay, D. F., Payne, A. ve Chadwick, A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(1), 84-108. doi:10.1046/j.0021-9630.2003.00308.x
- Johnson, C., Ironsmith, S., Snow, C. W. ve Poteat, G. M. (2000). Peer acceptance and social adjustment in preschool and kindergarten. *Early Childhood Education Journal*, 27 (4), 207-212. doi:10.1023/B:ECEJ.0000003356.30481.7a
- Kabasakal, Z., Girli, A., Okun, B., Çelik, N. ve Vardarlı, G. (2008). Kaynaştırma öğrencileri, akran ilişkileri ve akran istismarı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23), 169-176. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deubefd/issue/25428/268255>

- Kahraman, H. ve Akgün, S. (2008). Empati becerileri eğitiminin okul öncesi dönemdeki çocukların empati becerilerine ve sorun davranışlarına etkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(1), 15 - 24. <https://d2v96fxpocvxx.cloudfront.net/new/65bdf192-201e-4bb0-813a-d69339a28cf1/articles/30255/cogepderg-15-15.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Karadağ, F., Yıldız Demirtaş, V. ve Girli, A. (2014). Okul öncesi dönemde akranların sınıflarındaki özel gereksinimli öğrenciyi tercih etme durumları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 191 - 215. <https://dergipark.org.tr/pub/maeuefd/issue/19404/206252>
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları Özel Eğitim Dergisi*, 5(2),1-13. doi:10.1501/Ozlegt_0000000080
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1). 62-80. <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/kokdener/123091/13f.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Karoğlu, H. ve Ünüvar, P. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 231-254. doi:10.21764/efd.12383
- Kırcaali İftar, G. (1998). Kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetleri, *özel eğitim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.* https://www.researchgate.net/publication/315606147_Kaynastirma_ve_destek_ozel_egitim_hizmetleri#fullTextFileContent adresinden erişilmiştir.
- Malchiodi, C. (2005). *Çocukların Resimlerini Anlamak*. (Çev. Tülin Yurtbay). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Martlew, M., & Hodson, J. (1991). Children with mild learning difficulties in an integrated and in a special school: Comparisons of behaviour, teasing and teachers' attitudes. *British Journal of Educational Psychology*, 61(3), 355-369. doi:10.1111/j.2044-8279.1991.tb00992.x.
- Metin, A. (2019). Yüz ifadelerindeki duygular: derleme çalışması. *OPUS International Journal of Society Researches*, 10 (17), 2027-2055. doi:10.26466/opus.514880
- Metin, Ş. ve Aral, N. (2012). Dört-yedi yaş çocuklarının resim gelişim özelliklerinin incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 55-69. doi:10.1501/Asbd_0000000018
- Odom, S. L., Zercher, C., Li, S., Marquart, J. M., Sandall, S. ve Brown, W. H. (2006). Social acceptance and rejection of preschool children with disabilities: A mixed-method analysis. *Journal of Educational Psychology*, 98(4), 807-823. doi:10.1037/0022-0663.98.4.807
- Pivik, J., McComas, J. ve Laflamme, M. (2002). Barriers and facilitators to inclusive education. *Exceptional Children*, 69(1), 97-107. doi:10.1177/001440290206900107

- Sarı, H. ve Pürsün, T. (2019). Kaynaştırma sınıflarında akran zorbalığının öğretmen ve öğrenci görüşleri açısından incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Derneği*. 19 (44), 731 – 768. doi:10.21560/spcd.v19i49119.500742
- Stolley, R. (2012). Working with children and their drawings (Unpublished doctoral dissertation). University of Wisconsin, Wisconsin.
- Retrieved from <https://minds.wisconsin.edu/handle/1793/63796>
- Şenocak, R. (2021). Okul öncesi eğitim ve ilköğretime devam eden öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine ilişkin tutumlarının resimler ile incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Tufan, M. ve Swadener, E. B. (2016). Tipik gelişim gösteren türk anasınıflı çocuklarının özel gereksinimli akranlarına yönelik tutumlarının incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 5 (4), 72-88. doi:[10.30703/cije.321416](https://doi.org/10.30703/cije.321416)
- Yavuzer, H. (1992). *Resimleriyle çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, N. (2003). *Türkiye’de okul öncesi eğitimi, erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür.
- Zee, M., Rudasill, M. K. ve Roorda, L. D. (2020). Draw me a picture. *The Elementary School Journal*, 4(120), 637-666 doi:10.1086/708661

SUMMARY

Introduction

It is accepted that preschool environment inclusion practices, which cover the period when children's development is rapid and critical and are seen as the first step of education, have positive effects on children with typical development and special needs, and that inclusion education in this period makes important contributions to social emotional development. However, various prevalences in the profitability of fusion practices are also known. One of these persists as typically developing children's attitudes towards the integration room. Considering that children in the preschool period, which is a critical period in the entire development process, may sometimes have difficulty expressing their feelings and knowledge verbally, we have created opportunities to go to private rooms with this skill, where their perceptions of their peers can be transferred through pictures. For children, painting is accepted as a tool that allows them to change their inner world and express their needs and types in different ways. So much so that children communicate by giving information about their world through the pictures they draw, and the relationships they establish with adults are also reflected in the pictures. It is stated that the comments of the staff about understanding the pictures drawn by the children and their perceptions are a guiding feature for the educators. This flexible learning purpose is determined by the picture analysis of the perceptions of 54-69 month old children, who show typical development in preschool, towards their special peers.

Method

This study, which is a qualitative research, was conducted in pre-school classes with inclusion students in Istanbul, with a total of 11 classes and 110 students. Two processes were obtained: picture analysis of the research data and analysis of short interviews about the pictures. During the research data collection process, a painting activity was planned in pre-school classes under the supervision of the researcher and the classroom teaching, and a scenario examined regarding the painting subject was adapted as the temperature of the picture drawn without labeling by the inclusion student. During the picture activity, descriptive questions were asked about pictures showing typical developmental units. A checklist was created to combine the pictures they drew and the picture was analyzed in this way. Following the painting activity held in the classroom, face-to-face interviews were held with the participating children by the researchers. During the meetings, individual questions were asked about the pictures they drew and the children were asked to describe the pictures of their operations. Content analysis was used in image analysis and data analysis of interview questions. Related themes and concepts were combined with the emerging themes and concepts and explained with more general, broader themes. In the research, perceptions of the special intensity of typically developing studies are kept under 6 main themes and 22 sub-themes in studies related to these themes. The research is divided into themes drawn on people's pictures, human figures in the pictures, physical characteristics of the inclusion group, social-emotional characteristics, diagnostic features of the inclusion group, and characteristics of the friendship groups in the picture.

Results

As the research continued, it was found that the typically developing pictures of the inclusion group were often drawn alone. It is quite remarkable that those who typically develop have drawn different sizes, base and body proportion, arms and hands, fullers and feet in special comprehensive shapes that are largely the fusion chamber. At the same time, in the interviews with pictures showing the typical development of the children, interactive students were seen working by participating in games, working on the side or by sharing their favorite toy, their help in daily life and self-care was available, and they were also present in the activities in the classroom. The results of this comprehensive research showed that people with typical development had a certain degree of intensity towards their social interaction and accelerated social interaction.

Discussion

The findings obtained in the study revealed that typically developing students should be made aware of the need to help and support their peers with special needs in necessary matters. In the light of the research findings, awareness studies in inclusive classrooms and suggestions to support in-class social harmony are presented. It is also suggested that studies on image analysis, which is the data collection method of the research, be disseminated.

ORCID

Serap Güler ORCID 0000-0002-8838-6790

Ayşe Tuba Ceyhun ORCID 0000-0003-2770-9768

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu çalışmanın planlanması, yürütülmesi ve yazılı hale getirilmesinde araştırmacılar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Veri toplama sürecinde araştırmaya katılan tüm okul öncesi öğrencilerine teşekkür ederiz.

Çatışma Beyanı

Araştırmacıların, araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Komisyonunun 29.01.2021 tarih ve 61351342/OCAK2021-22 sayılı onayı ile yürütülmüştür.